

SAMLAREN

*Tidskrift för
svensk litteraturhistorisk
forskning*

ÅRGÅNG 87 1966

Svenska Litteratursällskapet

UPPSALA

Almqvist & Wiksells

BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG

UPPSALA 1967

medlas något av den atmosfär av idéutbyte i ordets egentliga mening som väl är det värdefullaste i konferenser av detta slag.

Den mest centrala och mest magistrala diskussionsinledningen har som rubrik »Die Wandlung des Nachahmungsbegriffes in der französischen Ästhetik des 18. Jahrhunderts» och är framlagd av Herbert Dieckmann, känd som Diderot-specialist. Dieckmann betonar — som ju också flera andra forskare har gjort från olika synpunkter — motsättningen mellan *le doctrine classique* och nya estetiska tendenser under 1700-talet. Ämnet tycks dock alltför omfattande och alltför komplicerat för att kunna behandlas på ett givande sätt inom ramen för en diskussionsinledning, och framställningen lider onekligen av förenklingar och oklarheter. Diskussionen av Dieckmanns uppsats inleds också med att en deltagare med all rätt efterlyser närmare besked om vad Dieckmann lägger in i begreppet *le doctrine classique* och vad han ställer i motsats till denna doktrin.

1700-talsromanen ägnades särskild uppmärksamhet under konferensen — »weil der Roman in dieser Epoche seinen Platz im Kanon der klassischen Gattungen erobert und dabei für den ersten Schritt zur Ausbildung einer Poetik der Moderne geradezu die Rolle der paradigmatischen Gattung übernimmt». I själva verket behandlar den föreliggande volymen till övervägande del romanteoretiska frågor, speciellt kring verklighetsillusionens problematik. Man finner här principiella synpunkter (»Wirklichkeitsbegriff und Möglichkeit des Romans» av filosofen Hans Blumenberg) såväl som idéhistoriska bidrag (bland annat »Zur französischen Romantheorie des 18. Jahrhunderts» av Werner Krauss) och studier över enskilda romaner som Wielands *Don Sylvio* och *Agathon*, Sternes *Tristram Shandy*, Diderots *Jacques le fataliste* och Scotts *Waverley*.

Lars Gustafsson

LEE ANDREW ELIOSEFF: *The Cultural Milieu of Addison's Criticism*. Univ. of Texas Press, Austin. 1963.

Dr Johnson kallade en gång Dryden för den engelska kritikens fader. Man undrar varför han inte lika väl kunde ha gett Sir Philip Sidney denna äretitel och därmed flyttat den engelska kritikens början ett sekel bakåt. Den ene lika väl som den andre har en utformad estetisk filosofi och den tillämpas i värderingar av aktuella diktverk. Kritik i denna bemärkelse har bedrivits i antiken liksom i modern tid.

Den moderna litteraturkritiken uppstår i samband med pressens framväxt, och den förste högt kvalificerade kritiker som utnyttjar pressen för att framlägga sin estetiska filosofi och tillämpa den i värderingar, som populariserar sina åsikter och bedriver en bred opinionsbildande verksamhet är Joseph Addison. Han kan med bästa skäl kallas för den moderna kritikens fader, ty han inser att man inte bara skall vara estetisk filosof och en daglig bedömare utan också en kompetent journalist som är smakuppfostrare i det rätta ögonblicket, med aktualitet och effektivitet i sikte.

Jag har i en liten studie i boken *Kritikens pionjärer* (1963) försökt visa hur Addison formar sin kritik i kontakt med en ny läsekrets och ett nytt bildningsmedel, tidskriften. Han är inte hovman eller lärd professor utan en borgerlig konversatör som talar med sina borgerliga läsare. Han informerar, diskuterar och uppfostrar. Han gör det i tidskrifter som *The Tatler*, *The Spectator* och *The Guardian* från 1709 och fram mot slutet av tiotalet. Han väljer den korta essän som uttrycksform. Om han har mycket att säga i ett ämne så fogar han essä till essä, och serien kan dra ut under en hel årstid som då han skriver den programmatiska sviten om inbillningens nöjen eller sin tolkning av John Miltons diktning. Trots denna grundlighet lyckades han ändå hålla sina tidskrifter i en även för vår tid ansenlig upplaga — upp till tio tusen exemplar. Någon gång kunde hans artiklar få sådan efterfrågan att upplagan kunde närma sig tjugu tusen exemplar. Han talade lärt och uppfostrande på samma sätt som dem han vände sig till. Han lät den goda smaken ingå i det dagliga livet. Uppenbart är att han inte speciellt dröjer vid litteraturen utan infogar den i vardagslivet och förenar den med fenomen som intresse för fjärran österns kultur, för trädgårdskonst, för ruiner, för dammode, för folkliga ballader.

Lee Andrew Elioseff, doktor vid New York university och verksam vid universitetet i Austin, Texas, har utgivit en studie *The Cultural Milieu of Addison's Criticism*, som är avväpnande klart och redigt skriven och har en god dokumentation som kan användas med fördel av dem som ägnar sig åt kritikens historia. Elioseff utnyttjar idéhistoriska metoder för att rekonstruera Addisons estetiska ideologi. Ett kapitel som handlar om kritikern som antipedant, ett annat om diskussionen om det sublima och ett tredje om inbillningens nöjen har jag funnit ge stort utbyte för kunskapen om den neoklassiska smaken.

Den kritik som jag skulle vilja rikta mot Elioseffs bok är antydd genom uppgifterna om Addison i början av denna anmälan. Jag finner att Elioseff följer en eftersläpande tendens från nykritikens klang- och jubeldagar att i litteraturkritiken se en tillämpad estetisk filosofi i stället för att i den se en opinionsbildande verksamhet. De publicistiska förutsättningarna för Addisons verksamhet berörs alls inte, medan däremot de vetenskapshistoriska betingelserna bereds en dominerande plats. Han har också den begränsning som man ofta finner hos vår tids kritikhistoriker (till exempel Wellek) att förbigå opinionsbildningen i angränsande konster. Att vi i vår tid gärna skiljer de olika konstarterna åt är en sak, men detta faktum bör inte påverka den historiska rekonstruktionen av en litteraturkritik som bedrivs i kontakt med väsentliga skeenden i andra konstarter. Hos Addison är det den emblematiske myntdiskussionen, ruinromantiken, medeltidssvärmeriet, exotismen som skymtar som intressanta förelöpare till det som man liten oklart har kallat för nyromantiken. Han representerar redan i början av förnuftets århundrade både den briljanta och den pindariska strömningen och han gör det genom att samordna sin litterära smak med tidens tendenser i trädgårdskonst och dramatik.

Teddy Brunius

INGEMAR CARLSSON: *Olof Dalin och den politiska propagandan inför »lilla ofredens». Sagan Om Hästen och Wår-Wisa i samtidspolitisk belysning.* Akad. avh. Lund 1966.

Den titel och undertitel Ingemar Carlsson gett sin avhandling låter läsaren förmoda, att han i sina händer har en undersökning av Dalins inställning till den aktuella politiken under åren före krigsutbrottet 1741 och att två verk av Dalin därvid ställts i centrum. Väntar han detta, blir han länge besviken. Redan på första sidan, där avhandlingens syfte slås fast, läser han: »Intresset riktar sig mot vad man i samtiden trodde, gissade, hade hört, kunde bedöma eller visste om de politiska aktualiteterna, främst utanför den direkt ansvariga statsledningen». Och vad läsaren i fortsättningen finner är en undersökning av opinionen och propagandan under åren kring 1740. Det första kapitlet utgör sålunda en granskning av källorna till kunskapen om den politiska utvecklingen fram till krigsutbrottet, medan det andra undersöker den politiska litteraturen, dess villkor och författare och det tredje den politiska litteraturens genrer.

Det skall genast sägas, att en kvantitativt och kvalitativt betydande del av avhandlingen, hela del II om cirka 200 sidor, utgör en analys av *Sagan Om Hästen*, där verket obestriddigt står i centrum, och att den fjärde delen likaså är centrerad kring en Dalindikt, *Wår-Wisa* från 1741. Hade uppgiften i den första delen varit att göra en undersökning av bakgrunden till Dalins politiska diktning, en undersökning som var nödvändig för analysen av denna, så hade det varit invändningsfritt. Men hela de första kapitlens innehåll visar tydligt, att studiet av opinionsbildningen här varit ett mål i sig. Dalin håller ibland på att helt glömmas bort, och då han uppträder, är det bara som en relativt obetydlig figur bland de många. Det heter t. ex. (s. 79): »Härvid vill man kanske speciellt erinra om Dalin, den främste av tidens s. a. s. 'erkända' svenska författare.» Denna osäkra målsättning kommer klart till synes redan i den nämnda inledningen. Om avhandlingen säger förf. där bl. a.: »En betydande del grupperar sig dessutom kring en enda person: skalden, skribenten och kunglige bibliotekarien Olof Dalin.» Och detta framskjutande av Dalin motiveras: »För en undersökning av denna typ lämpar sig Dalin ovanligt väl», emedan han var den ledande författaren, var »vaken för och intresserad av den politiska